

УДК 336

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-290-1-52

ФІЛІПОВА Н. В.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ РОЗВИТКУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В статті приділено увагу системі фінансового забезпечення розвитку сфери охорони здоров'я. Ефективність функціонування сфери охорони здоров'я обумовлюється вибором моделі її фінансового забезпечення. Важливим аспектом ефективності фінансової моделі є розподіл відповідальності між її ключовими учасниками. Вихідними параметрами вибору моделі фінансового забезпечення розвитку сфери охорони здоров'я є особливості історичного розвитку країни, соціально-економічного розвитку, особливості внутрішньої політики держави. Виділено функції управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я, до яких відносять загальні функції управління та функціональний вплив на об'єкти управління. Запропоновано принципи управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я – субсидіарності, соціальної справедливості, витрата-вигода, принцип системності, принцип збалансованості, принцип диверсифікованості фінансового забезпечення, відповідальності, гласності, результативності. Розглянуто структуру управління розвитком сфери охорони здоров'я, його рівні та управлінські технології. Встановлено, що управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я відбувається під впливом державного та ринкового регулювання. Також визначено основні інструменти формування фінансових ресурсів – державні, страхові, податкові, фінансове прогнозування. Ключову організаційну роль в управлінні фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я відведено органам державної влади, місцевого самоврядування та іншим органам, причетним до реалізації політики сфери охорони здоров'я.

Ключові слова: фінансове забезпечення, управління, охорона здоров'я.

FILIPOVA N.

Chemihiv Polytechnic National University

MANAGEMENT OF FINANCIAL SUPPORT OF HEALTHCARE DEVELOPMENT

The article focuses on the system of financial support for the development of health care. The efficiency of the health care sector is determined by the choice of its financial support model. An important aspect of the effectiveness of the financial model is the division of responsibilities between its key players. The initial parameters of the choice of the model of financial support for the development of health care are the features of the historical development of the country, socio-economic development, features of domestic policy. The functions of management of financial support for the development of health care, which include general management functions and functional impact on the objects of management. The principles of management of financial support for the development of health care - subsidiarity, social justice, cost-benefit, the principle of systematization, the principle of balance, the principle of diversification of financial support, responsibility, transparency, efficiency. The structure of health care development management, its levels and management technologies are considered. It is established that the management of financial support for the development of health care is under the influence of state and market regulation. The main tools for the formation of financial resources - government, insurance, tax, financial forecasting - are also identified. The key organizational role in the management of financial support for the innovative development of health care is assigned to public authorities, local governments and other bodies involved in the implementation of health policy.

Keywords: financial support, management, health care.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Основні напрямки державної політики та нормативно-правового регулювання сфери охорони здоров'я визначаються положеннями стратегії. Основною метою є збереження та покращення здоров'я населення. Основними принципами стратегічного планування є пріоритетність охорони здоров'я, інноваційний розвиток, дотримання прав громадян, прозорість та відкритість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналізу питань фінансового забезпечення та планування приділено увагу таких науковців, як Боголепов Д., Василик О., Карпишин Н., Лободіна З., Москал О., Придатко Г., Поляченко Ю., Опарін В., Романенко О., Тулай О., Юрій С., Федоров В. та ін. Проте немає єдиного підходу щодо визначення фінансової політики, тісно пов'язаного з відповідним етапом розвитку країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

У сучасних умовах у сфері охорони здоров'я невирішеною залишається проблема незбалансованості визначених на рівні законодавства зобов'язань та фінансових можливостей для держави у належному забезпеченні медичних послуг.

Формулювання цілей статті

Дослідити особливості управління фінансовим забезпеченням, розглянути функції управління фінансового забезпечення охорони здоров'я та структуру управління фінансовим забезпеченням охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу

Ефективність функціонування сфери охорони здоров'я обумовлюється вибором моделі її фінансового забезпечення. Важливим аспектом ефективності фінансової моделі є розподіл відповідальності між її ключовими учасниками. Вихідними параметрами вибору моделі фінансового забезпечення розвитку сфери охорони здоров'я є особливості історичного розвитку країни, соціально-економічного розвитку, особливості внутрішньої політики держави (рис. 1).

Рис. 1. Вибір моделі фінансування сфери охорони здоров'я

* Джерело: побудовано автором

Вплив зазначених параметрів формує загальну фінансову політику держави. Існуючими моделями фінансового забезпечення сфери охорони здоров'я, як вже зазначалось, є державна, соціальна, ринкова.

Мета функціонування сфери охорони здоров'я є удосконалення стану здоров'я населення, надаючи доступну та якісну медичну допомогу, створюючи належні економічні, організаційні, правові умови для надання медичних послуг, які за своїми характеристиками (види, кількість, якість, обсяг, доступність відповідно до ресурсів громадян) задовольняють потреби населення з урахуванням сучасного розвитку та відповідного матеріально-технічного оснащення. Проте існуючий досвід управління фінансовим забезпеченням сфери охорони здоров'я свідчить, що визначена мета є неможливою для досягнення за умови неврахування її економічної ефективності. Таким чином, попри наявні процеси реформування сфери охорони здоров'я, залишається актуальним питання фінансового забезпечення та його якісного планування.

Для ефективного управління фінансовим забезпеченням сфери охорони здоров'я необхідно визначити та обґрунтувати мету з урахуванням наступних умов: виявити можливості підвищення ефективності фінансового забезпечення, оцінити його якість, визначити ефективність оплати праці працівників медичної сфери тощо. Підвищення ефективності передбачає використання адаптивних інструментів управління фінансовим забезпеченням. Важливим також є інтеграція фінансового управління та загальної системи управління. Необхідним є орієнтація на стратегічні цілі розвитку сфери охорони здоров'я. У випадку протиріч між встановленими цілями та рішеннями, останні необхідно відхилити. Потрібним є врахування двох напрямів фінансування: по-перше, поточне фінансування закладів охорони здоров'я, по-друге, розробка та прийняття рішень щодо забезпечення довгострокового фінансування.

Управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я має досить широке тлумачення, оскільки дане поняття можна розглядати як фінансове управління, у випадку, коли йдеться мова про державне управління фінансами, а також окремо можна розглядати, як фінансове управління безпосередньо закладами охорони здоров'я. Відмінності між поняттями проявляються в особливості суб'єктів та об'єктів управління, управлінських технологій, які використовують, та у специфіці функцій. Сукупність принципів, методів, інструментів, організаційних форм щодо фінансування сфери охорони здоров'я визначають управлінські технології. Все вищезазначене доповнюється нормативно-правовим забезпеченням, наказами, розпорядженнями, організаційною структурою управління, а також відповідальністю всіх виконавців (своєчасність виконання завдань та вказівок, дії керівників, ефективність зворотного зв'язку).

Головні лікарі різних закладів охорони здоров'я є учасниками системи управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я, вони проводять організацію фінансової діяльності, виконують належні спеціалізовані функції в системі управління та організаціях.

До головних суб'єктів системи управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я, які безпосередньо впливають на формування, використання та розподіл фінансових ресурсів, належну організацію ефективної фінансової діяльності, в першу чергу відносять: державу; надавачів медичних послуг (державні заклади охорону здоров'я, комерційні неприбуткові підприємства, приватні клініки, а також лікарі-фізичні особи-підприємці, які займаються приватною практикою лікування); замовники медичних послуг (головний замовник – Національна служба здоров'я України, страхові компанії); користувачі медичних послуг – все населення країни. Функціональний підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я відображено на рис. 2.

При формуванні державної політики у сфері охорони здоров'я враховуються наступні чинники: розробка обґрунтованої концепції (на основі аналізу ситуації, вимог економічних законів, потреб населення), визначення основних напрямів використання ресурсів, визначення переліку дій для реалізації мети (з урахуванням економічної політики, міжнародних вимог). Також держава виконує стратегічне та тактичне планування. Як надавачі так і замовники медичних послуг беруть участь в розробці та прийнятті фінансових рішень. Участь держави в управлінні фінансами охорони здоров'я пов'язана з упередженням можливого спричинення шкоди отримувачам медичних послуг, контролем якості та доступності медичних послуг всім категоріям населення, формуванням інститутів захисту прав пацієнтів та медичних працівників, удосконаленню нормативно-правового забезпечення, сприяння впровадження в практику нових форм та методів лікування.

Рис. 2. Функціональний підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я *

*Джерело: складено на основі опрацювання літератури

На практиці управлінський процес ґрунтується на чотирьох основних функціях – планування, організації, мотивації, контролю. На основі синергії функцій управління, фінансового забезпечення, фінансової політики управління фінансовим забезпеченням сфери охорони здоров'я слід розглядати як систему наступних функцій, зокрема:

- планування;
- організація фінансового забезпечення;
- регулювання та координування;
- аналіз господарської діяльності;
- фінансовий контроль;
- мотивація;
- контролінг.

Функція планування включає в себе розробку стратегічних, оперативних, а при необхідності тактичних планів, визначення цілей та побудову фінансового прогнозу. Фінансове планування є обов'язковою складовою фінансової політики сфери охорони здоров'я як складовою загальної стратегії, з чітким визначенням послідовності дій, які спрямовані на досягнення цілей.

Функція фінансового забезпечення окреслюється визначенням джерел формування фінансових ресурсів, методів їх формування, їх розміру та цільовим використанням (розподіл відповідно до рівнів медичної допомоги).

Регулювання та координування забезпечує дотримання взаємозв'язку всіх функцій, відповідає за узгодженість в роботі всіх рівнів системи охорони здоров'я, узгодженості між всіма учасниками, дотриманням всіх характеристик.

Аналітична функція базується на аналізі фінансової звітності надавачів медичних послуг та інших закладів сфери охорони здоров'я, а саме інформацію щодо ведення господарської діяльності. В процесі здійснення управління фінансовим забезпеченням сфери охорони здоров'я виникає необхідність оцінки відповідності планових та фактичних показників.

Логічним продовженням та доповненням попередньої функції є контроль. Контроль слід здійснювати на всіх етапах реалізації діяльності (попередній, поточний, кінцевий). Фінансовий контроль націлений на перевірку правильності та доцільності формування фондів грошових коштів сфери охорони здоров'я та їх цільового використання, а також порівняння фінансових результатів від користування фінансових ресурсів з плановими та виявлення потенційних резервів їх підвищення [1]. Це сприятиме мінімізації ризиків, вчасному виявленню загроз та розробці ефективних шляхів запобігання негативним наслідкам.

Функція мотивації забезпечує розвиток пріоритетних процесів та завдань [2-8]. Створення стимулюючих передумов для надання високоякісних медичних послуг, ефективного використання ресурсів полягає у матеріальному та моральному стимулюванні працівників закладів охорони здоров'я. Чітко окреслені мотиваційні заходи сприяють підвищенню ефективності функціонування сфери охорони здоров'я.

Функція контролінгу полягає у координації діяльності надавачів медичних послуг, що в цілому сприятиме підвищенню ефективності стратегічного управління.

Структуру управління фінансами сфери охорони здоров'я зображено на рис. 3. Фінансове забезпечення охорони здоров'я включає в себе мету управління, принципи управління, інструменти управління, суб'єкти та об'єкти управління, відповідні управлінські технології та забезпечення (нормативно-правове, інформаційно-аналітичне, кадрове, організаційне, технічне).

В структурі управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я доцільно розрізняти загальне управління сферою охорони здоров'я та функціональний вплив на об'єкти управління.

Управління фінансовим забезпеченням відбувається під впливом як державного (нормативно-правове забезпечення, стандарти) так і ринкового регулювання (попит, пропозиція, конкуренція, загальна економічна ситуація, політична ситуація, екологічна ситуація).

Управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я потребує використання інструментів формування фінансових ресурсів, до яких пропонуємо віднести:

- державні (податки, збори);
- страхові (страхові внески та платежі);
- податкові (нові механізми оподаткування);
- фінансове прогнозування (плани, прогнози, сценарії).

Також необхідним є врахування важелів впливу на управління фінансовим забезпеченням сфери охорони здоров'я. Їх застосування визначає дієвість всієї системи фінансового управління. До основних слід віднести бюджетні, податкові та цінові.

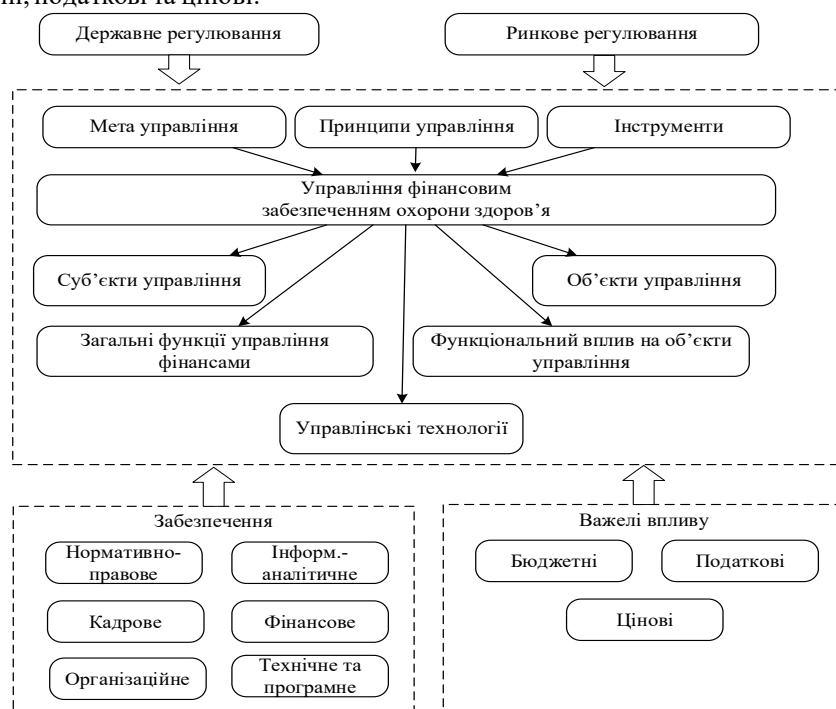

Рис. 3. Структура управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я
Джерело: побудовано на основі [9-13; 15; 16]

Реалізація процесу управління фінансами в сфері охорони здоров'я неможлива без нормативно-правового, інформаційно-аналітичного, фінансового, кадрового, технічного забезпечення.

До основних принципів управління фінансовим забезпеченням розвитку сфери охорони здоров'я, вважаємо доцільним віднести наступні:

- субсидіарності – фінансування розвитку сфери охорони здоров'я на основі визначення потреб та необхідності надання медичних послуг різних рівнів;

- соціальної справедливості – базується на доступності та якості медичних послуг, бажанні громадян зберігати та підтримувати стан свого здоров'я, укріпляти його фізичний та духовний стан, забезпеченні доступу до новітніх медичних досягнень, забезпеченні профілактичних заходів, дієвого соціального страхування;

- вигода-витрата – лікування є вигідним, при ефективному лікуванні відбувається запобігання зайвим витратам на реабілітацію, діагностику, купівлю лікарських засобів тощо;

- принцип системності – базується на розробці та прийнятті управлінських рішень, які корелюють державній економічній стратегії, враховують особливості її реалізації, упорядкованості та послідовності дій всіх елементів системи;

- принцип збалансованості – необхідність забезпечення фінансовими ресурсами гарантованого мінімуму медичних послуг;

- принцип диверсифікованості фінансового забезпечення – залучення додаткових джерел фінансування сфери охорони здоров'я (активізація добровільного медичного страхування, впровадження обов'язкового медичного страхування, донорські фонди, благодійні фонди, гранти тощо), що в свою чергу знижує навантаження на державний бюджет та мінімізує фінансові ризики;

- принцип відповідальності – відповідальність всіх учасників сфери охорони здоров'я в залежності від виконуваних функцій та повноважень;

- принцип ефективності – отримання медичного та соціального ефектів шляхом оптимального залучення, розподілу та раціонального використання ресурсів;

- принцип законності – якісне нормативно-правове забезпечення, дотримання норм та прав фінансового контролю;

- принцип гласності - передбачає відкритість та доступність кожному громадянину щодо розподілу та використання фінансових ресурсів на забезпечення гарантованого державою рівня надання медичних послуг;

- принцип результативності – означає визначення чітких цілей, обґрунтованого алгоритму дій щодо їх досягнення, забезпеченості всіма необхідними ресурсами, які сприятимуть отриманню відповідного задовільного результату від управління фінансовим забезпеченням сфери охорони здоров'я;

- принцип поєднання централізованих та децентралізованих підходів, передбачає перерозподіл фінансових коштів на різних рівнях в межах єдиної фінансової політики держави з урахуванням потреб закладів охорони здоров'я;

- принцип безперервності передбачає постійний взаємозв'язок планування на поточний та майбутні періоди.

Враховуючи специфіку охорони здоров'я, варто зазначити, що організація фінансового забезпечення потребує особливого підходу, оскільки окрім економічної ефективності необхідним є дотримання принципу соціальної справедливості. Економічну ефективність визначають раціональністю використання фінансових, трудових, матеріальних ресурсів. Соціальний ефект оцінюється покращенням здоров'я населення, подовженням тривалості життя, мінімізацією кількості важких захворювань, зміною демографічних показників, зменшенням випадків передчасної смерті та в цілому рівнем задоволеності населення від отриманої медичної допомоги.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можемо зазначити, що ключову організаційну роль в управлінні фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я відведено органам державної влади, місцевого самоврядування та інших органів причетних до реалізації політики сфери охорони здоров'я. Але не зважаючи на розпочату реформу в сфері охорони здоров'я, питання її фінансового забезпечення залишається відкритим та потребує пошуку альтернативних підходів. Тому доцільним буде розробка ключових положень щодо формування стратегії фінансового забезпечення інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я, яка включатиме в себе стратегічну мету, підходи до формування з урахуванням основних характеристик сфери охорони здоров'я, виокремлення напрямів інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я.

Література

1. Финансы. Денежное обращение. Кредит: учебник для ВУЗов. [Л. А. Дробозина, Л.П. Окунева, Л.Д. Андросова и др.]; под ред. проф. Л. А. Дробозиной. М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. 479 с.
2. Карпишин Н. Сутність, джерела та форми фінансового забезпечення охорони здоров'я. Світ фінансів. 2007. № 2. С. 63–72.

3. Крюков С. А. Роль місцевої влади в підвищенні якості надання медичних послуг. Управління сучасним містом. К.: УАДУ, 2000. С. 35–38.
4. Карамішев Д. В. Концепція інноваційних перетворень: міжгалузевий підхід до реформування системи охорони здоров'я: (державно-управлінські аспекти). Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. 304 с.
5. Педченко Т. Шляхи реформування системи фінансування охорони здоров'я та його законодавче забезпечення. Вісник УАДУ. 2003. № 1. С. 215–220.
6. Авраменко Н. В. Організаційні аспекти державного управління системою охорони здоров'я в Україні. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2010. № 2. С. 194–196.
7. Губар О. Є. Соціальне страхування у забезпеченні суспільного добробуту. Фінанси України. 2002. № 8. С. 130–136.
8. Робак О. Н. Моделирование системы эффективного управления финансовыми потоками Министерства образования и науки Украины: дис... канд. экон. наук: 08.00.11 ; Донецкий национальный ун-т. Донецк, 2007. 173 с.
9. Ібатуліна А. В. Автономність місцевого оподаткування України. Вісник аграрної науки. 2009. № 9. С. 81–82.
10. Финансовый менеджмент: учебник для ВУЗов / [Г. Б. Поляк, И. А. Акодис, Т. А. Краева и др.]; под ред. проф. Г.Б. Поляка. М.: Финансы, ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 527 с.
11. Озеров И. Основы финансовой науки: бюджет. Формы взимания. Местные финансы. Государственный кредит. М.: ЮрИнф, 2009. 622 с.
12. Боголепов Д. Краткий курс финансовой науки. М.: Пролетарий, 1925. 281 с.
13. Василик О. Д. Теорія фінансів: підруч. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 480 с.
14. Кудряшов В. П. Курс фінансів: навч. Посібник. К.: Знання, 2008. 431 с.
15. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>
16. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. (№2801-ХІІ, редакція від 16 січня 2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

References

1. Fynansy. Denezhnoe obrashchenye. Kredyt: uchebnyk dlia VUZov. [L. A. Drobozyna, L.P. Okuneva, L.D. Androsova y dr.]; pod red. prof. L. A. Drobozynoi. M.: Fynansy, YuNYTY, 1999. 479 p.
2. Karpyshyn N. Sutnist, dzherela ta formy finansovoho zabezpechennia okhorony zdorovia [The essence, sources and forms of financial security]. Svit finansiv. 2007. № 2. pp. 63–72.
3. Kriukov S. A. Rol mistsevoi vlady v pidvyshchenni yakosti nadannia medychnykh posluh [The role of local government in improving the quality of medical services]. Upravlinnia suchasnym mistom. K.: UADU, 2000. pp. 35–38.
4. Karamyshev D. V. Kontsepsiia innovatsiinykh peretvoren: mizhhaluzevyi pidkhd do reformuvannia systemy okhorony zdorovia: (derzhavno-upravlinski aspekty) [The concept of innovative transformations: a cross-sectoral approach to health care reform: (public administration aspects)]. Kh. Vyd-vo KharPI NADU «Mahistr», 2004. 304 p.
5. Pedchenko T. Shliakhy reformuvannia systemy finansuvannia okhorony zdorovia ta yoho zakonodavche zabezpechennia [Ways to reform the health care financing system and its legislative support]. Visnyk UADU. 2003. № 1. pp. 215–220.
6. Avramenko N. V. Orhanizatsiini aspekty derzhavnogo upravlinnia systemoiu okhorony zdorovia v Ukraini [Organizational aspects of public administration of the health care system in Ukraine]. Derzhava ta rehiony. Seriia: Derzhavne upravlinnia. 2010. № 2. pp. 194–196.
7. Hubar O. Ye. Sotsialne strakhuvannia u zabezpechenni suspilnoho dobrobutu [Social insurance in ensuring public welfare]. Fynansy Ukrainy. 2002. № 8. pp. 130–136.
8. Robak O. N. Modelyrovanye systemy efektyvnogo upravleniya fynansovymy potokamy Mynysterstva obrazovanyia y nauky Ukrainy: dys... kand. ekon. nauk: 08.00.11 ; Donetskyi natsyonalnyi un-t. Donetsk, 2007. 173 p.
9. Ibatulina A. V. Avtonomnist mistsevoho opodatkuвання Ukrainy [Autonomy of local taxation in Ukraine]. Visnyk ahromoi nauky. 2009. № 9. pp. 81–82.
10. Fynansovyi menedzhment: uchebnyk dlia VUZov / [H. B. Poliak, Y. A. Akody, T. A. Kraeva y dr.]; pod red. prof. H.B. Poliaka. M.: Fynansy, YuNYTY-DANA, 2008. 527 p.
11. Ozerov Y. Osnovy fynansovoi nauky: biudzhel. Formy vzymaniya. Mestnye fynansy. Hosudarstvennyi kredyt. M.: YurYnf, 2009. 622 p.
12. Boholepov D. Kratky kurs fynansovoi nauky. M.: Proletaryi, 1925. 281 p.
13. Vasylyk O. D. Teoriia finansiv: pidruch. K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2005. 480 p.
14. Kudriashov V. P. Kurs finansiv: navch. Posibnyk. K.: Znannia, 2008. 431 p.
15. Kontsepsiia reformy finansuvannia systemy okhorony zdorovia: rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 lystopada 2016 r. № 1013-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>
16. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia : Zakon Ukrainy vid 19 lystopada 1992 r. (№2801-KhII, redaktsiia vid 16 sichnia 2020 r.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

Надійшла / Paper received: 24.01.2021

Надрукована / Paper Printed : 05.03.2021